

ИКОНОМИКА / ECONOMICS

МЕТОДИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА
ЛИКВИДНОСТТА

Доц. Здравка Джандармова

Резюме: Проблемът за поддържането на ликвидността е един от най-важните аспекти на различните видове банки и банковата система като цяло. Проблемът за ликвидността в банковата дейност, заедно с този за рентабилността и капиталовата адекватност, е един от най-сериозните и дискутираните въпроси.

Ключови думи: ликвидност, управление, методи, банки

METHODS FOR MANAGING THE LIQUIDITY

Prof. Zdravka Dzhandarmova

Summary: The problem of maintaining liquidity is one of the most important aspects of different types of banks and the banking system as a whole. The problem of liquidity in the banking business together with that of profitability and capital adequacy is one of the most serious and discussed.

Keywords: liquidity, management, methods, banks

Проблемът за поддържането на ликвидността е един от най-важните аспекти за различните видове банки и банковата система като цяло. Проблемът за ликвидността в банковата дейност наред с този за рентабилността и капиталовата адекватност, е един от най-сериозните и дискутираните въпроси.

В условията на пазарна икономика банките са юридически и икономически обособени лица, които в своята дейност се ръководят единствено и само от интересите си, които се изразяват единствено в повишаване на рентабилността и осигуряване на ликвидността им. В случаите, когато поемат по-голям риск, банковите институции се позовават и изхождат главно от собствените си интереси за поетия в по-големи размери риск. Те изискват по-високо ниво на доходността, която ще получат. Чрез реализирането на по-голяма доходност, банките имат възможност за разширяване на обема на своята дейност при запазване или минимално увеличение на нивото на разходите като по този начин те се стремят да се наложат на паричния пазар, от което зависи и успехът им в конкуренцията с останалите кредитни институции. Решаването на дилемата "ликвидност-рентабилност" обвързва дейността на банките с дейността на клиентите им. Дейността може да бъде ликвидна и рентабилна само при

положение, че банките кредитират ликвидни и рентабилни фирми и предоставят заеми за ефективни инвестиции. Единствено в този случай кредитните институции могат да повишават нормата на печалбата си и да създават предпоставки за своевременно възстановяване на отпуснатите от тях кредити.

Всички решения, които взема банката, при управлението на ликвидността, трябва да са съобразени и да съответстват на задължителните правни норми и установените вътрешни правила. При управлението на ликвидността банката цели:

* Текущият поток от средства от активи с приближаващ падеж с добавените към него нови източници на финансиране да бъде достатъчен за покриване на текущите потоци от задължения по изискуеми пасиви.

* Структурата на портфейла от ликвидни активи да позволява минимизиране на загубите от по-ранно ликвидиране на позиции с активи.

* Предсрочното изтегляне на депозити от клиентите да не застрашава банковата ликвидност.

* Рискът от концентрация на активи и пасиви да не бъде заплаха за ликвидността.

* Отклонението от предвижданите по срокове постъпления от средства, идващи от погасяване на задължения, да не стане причина ликвидността сериозно да бъде застрашена.

Банките постоянно наблюдават дефицита или излишъка от ликвидност. Това изисква да се разработят различни методи за поддържане на ликвидността. Основните от тях са:

- 1) управление на ликвидността на база активите (активен метод);
- 2) управление на ликвидността, чрез вземане на заеми на паричния пазар - управление на пасивите (пасивен метод);
- 3) управление на активите и пасивите (активно-пасивен метод);
- 4) вътрешни лимити на ликвидността;
- 5) секюритизация на вземанията по кредити;
- 6) аварийни планове за поддържане на ликвидността.

A) **Активен** метод - както рентабилността и капиталовата адекватност, така и ликвидността зависи в голяма степен от състава и структурата на активите. Адекватното формиране на банковите активи е в пряка зависимост от методите на управлението им. Управлението на банковите активи изразява използваните начини и средства от банката за разпределение на пасивите по различни видове активи. Чрез различните методи се осигурява достатъчна ликвидност, повишаване на рентабилността и конкурентноспособността на банките. Активният метод предполага поддържане на структурата на активите, позволяваща покриване на ликвидните нужди на банката чрез реструктуриране (прегрупиране) на активите, без използване на външни източници на ликвидност. Методът се базира върху поддържането на матуритетната ликвидност на активите, т.е. инвестиране в активи с падеж идентичен на времевия хоризонт на очакваната ликвидна недостатъчност.

Пазарната ликвидност на активите се използва като средство за управление единствено в случаите, когато са реализирани неочаквани дефицити

от ликвидни средства. Основните източници на пазарна ликвидност са: държавни ценни книжа; ценни книжа придобити с условие за обратно репо; ценни книжа емитирани от държави, определени като безрискови; общински ценни книжа обезпечени с ипотека на недвижими имоти и др. Основен недостатък на този метод е вероятното редуциране на рентабилността на банките, поради необходимостта от поддържане на недоходоносни или нискодоходни активи. Най-популярните ликвидни активи са съкровищните бонове и облигации. Те се характеризират с висока ликвидност и по принцип с липса на риск, което е причина тяхната доходност да е относително ниска в сравнение с другите финансови инструменти. Поддържането на съкровищни бонове и облигации в портфейла осигурява висока ликвидност, но не носи голям доход. Ако банката притежава прекалено голям запас от ликвидни активи в сравнение с активите с по-голям риск и по-ниска ликвидност, това ще доведе до снижаване на рентабилност.

Когато това съотношение е прекалено ниско, банката може да срещне сериозни трудности, особено ако се появи напрежение на финансовите пазари. Адекватният размер на високоликвидните активи може да се определи въз основа на историческите данни като с оглед поддържане на сигурността в случай на непредвидена ситуация се добива известно превишение. Политиката на управление на активите трябва да определи желаната и ефективна структура на активите, които влизат в кредитния портфейл, портфейла на ценните книжа, ликвидните и други активи, както начините за финансиране на тази структура, а също така как да се изгради тя като се вземе предвид текущата и очакваната ситуация на пазара на банкови услуги, политиката на правителството и поведението на клиентите. Методът може да се осъществи по няколко начина:

- *метод на общият фонд от средсва* - образува се общ фонд от средства, който се насочва в активи, без да се обвързват помежду си активите и пасивите, т.е. без да се държи сметка при това разпределение на изискванията на отделните видове пасиви към ликвидността на активите за финансирането, на които се използват. Т.к. собственият капитал е най-малко възискателен към ликвидността на активите, той се намира постоянно в разпореждане на банките и спокойно може да се насочва и към по-рискови активи; дългосрочни кредити и дългосрочни ценни книжа, в това число на частни фирми и предприятия; дълготрайни материални активи и други. Депозитите на виждане имат най-нисък коефициент на задържане и са най-възискателни към формираните с тях активи. Те могат да се изтеглят от собствениците незабавно и без предупреждение и това налага по-внимателната употреба. Хубаво е с тях да се формират най-ликвидните активи: първичните резерви (касова наличност и приравнени към нея средства), вторични резерви (ценни книжа със срок до една година) както и само краткосрочни кредити. Срочните депозити имат по-дълъг срок на задържане в банките, затова те могат да се използват заедно със спестовните депозити за всички видове активи с изключение на дълготрайните материални активи. Те могат да бъдат авансирани в първични и вторични резерви, но главно се използват само по изключение за формирането на първични резерви (единствено, ако липсват депозити на виждане), защото са най-скъпия ресурс за

банките, а касовата наличност не носи доходи. Затова те се влагат най-често в рискови, но високодоходни активи - ценни книги и дългосрочни кредити. Методът е силно рисков и малко използваем.

- *метод за разпределение на пасивите* - образуват се пасиви според времето и начина на задържането им в тях, които се насочват към определени активи в зависимост от тяхната ликвидност. Това означава, че пасиви с кратък срок на задържане в банките се използват за формирането на краткотрайни активи (депозити "на виждане" за краткосрочни кредити), а дългосрочните пасиви (срочни депозити) се насочват към дълготрайни активи (покупка на секции и предоставяне на дългосрочни силнорискови, но доходоносни кредити). Това е най-използваният метод за управление на активите. Методът е наричан още "банки в банките", а при неговата употреба, рискът, който банките поемат, е сведен до минимум. В повечето случаи се образуват следните банки насипи:

1. депозити на виждане;
2. спестовни депозити;
3. срочни депозити;
4. собствен капитал;
5. необезпечени задължения и др.

Всяка банка от пасиви се използва по начин, осигуряващ ликвидността на банките. Така пасивите с по-кратък срок на задържане не служат за формиране на активи с по-дълъг срок. Методът е точен и силно трудоемък.

- *метод, базиращ се на задача от линейното програмиране* - използва се заедно с втория метод при пълна компютъризация на банковото дело. При неговата употреба се разработва оптимизационен модел, в който се поставя функцията максимум рентабилност и ликвидност при минимум разходи. Разработват се математически три модела, на базата на които се установява претеглен вариант с вероятността за осъществяване на отделните модели.

Б) Пасивен метод - той предполага използването на външни източници на ликвидни средства. Основните от тях са:

1. кредити от междубанковия паричен пазар;
2. ломбардни и сконтони заеми от централната сметка при Централната банка;
3. овърдрафт по разплащателната сметка при Централната банка;
4. емисия от собствени ценни книжа, в т.ч депозитни сертификати и необезпечени задължения (дългово-капиталови инструменти, подчинен срочен дълг и др.);
5. Сключени споразумения за обратно изкупуване /рено операции/.

В условията на Валутен борд кредитирането на ТБ от БНБ е възможно само:

* при възникване на ликвиден риск, засягащ стабилността на банковата система;

* на платежоспособни банки, изпитващи неотложна потребност от ликвидност, която не може да бъде осигурена от други източници;

* срещу залог на ликвидни активи, като срокът на погасяване на кредита не може да надхвърля три месеца.

Основното предимство на метода е потенциалният позитивен ефект по отношение доходите на банката. При отпадане на необходимостта от краткосрочно инвестиране на определени средства в инструменти на паричния пазар и влагане на освободения поради това ресурс в дългосрочни ценни книжа и кредити, при нарастваща крива на доходността може да се очаква повишаване на възвръщаемостта на активите на банката. Този метод обаче, е свързан с по-голям риск, детерминиран от цената на привлечения ресурс. Лихвените проценти могат да се окажат твърде високи към момента, когато банката се нуждае от такъв ресурс за посрещане на ликвидните си нужди. При концепцията за управление на ликвидността чрез вземане на заеми от паричния пазар се изхожда от основното положение, че не е необходимо да се натрупват големи суми от свободни средства под формата на високо-ликвидни активи само за да се осигури ликвидността, след като съществува възможност да се получат средства на финансовия пазар. Това е много рискован метод за управление на активите, защото достъпът до пазара и предлаганите на него условия за получаване на средства са подложени на непрекъснати промени. Достъпът до пазара зависи от състоянието на банката, защото, ако новината за проблемите с ликвидността стигне до другите участници на пазара, банката може да изпита затруднения при получаването на допълнителни средства.

Основните методи за управление на пасивите са:

1) **Операции на открития пазар** – задължително една от страните е Централната банка. Те включват два типа отношение:

- 1 - Свързани с формиране на депозити и резерви в Централната банка;
- 2 - Отношения, изразяващи рефинансирането на търговските банки.

Банките могат да си набавят ликвидни средства от Централната банка под формата главно на кредити. Те могат да бъдат необезпечени и ломбардни – срещу залог на ценни книжа. Характерно в тези кредитни отношения е това, че кредиторът в тях е Централната банка, а тя притежава еластичния ресурс "парична емисия", който може да бъде безграничен. Чрез кредитните отношения на паричния пазар се стимулира или забавя развитието на икономиката, увеличава се или се намалява паричното обръщение и паричната маса, разширява се или се ограничава икономическата активност на икономическите субекти в страната. Въпреки, че операциите на открития паричен пазар изразяват междубанкови парични отношения, тези операции не са чисто банкови. Те имат общонационално значение, т.к. представляват операции на кредитно-паричното регулиране на икономиката на държавата с помощта на Централната банка. Главно чрез операциите на открития пазар се прави паричната емисия, т.е. увеличават се пасивите на Централната банка и възможностите ѝ за кредитиране на търговските банки. Когато Централната банка закупи ценни книжа от търговските банки, в баланса на търговските банки се намалява позицията ценни книжа, но се увеличава позицията резерви, в т.ч. и свръхрезервите, което създава предпоставки за разширяване на кредитирането и "Създаване" на пари. При продажба на ценни книжа от Централната банка на търговските банки операцията е обратна и това спира възможността за кредитиране от страна на търговските банки. Паричният пазар е пазар на

краткосрочни дългово–финансови инструменти /със срок до една година/ и операциите на него се използват главно като инструмент за управление на ликвидността на участниците, докато основният мотив при търговията с дългово–финансови инструменти е инвестиционният. Едни от основните операции на открития пазар са ломбардните операции. При набавянето на ликвидни средства в банковата практика те заемат значително място. Ломбардните операции се изразяват в това, че се предлагат краткосрочни фондове /парични резерви/ на търговските банки от страна на Централната банка, което се осъществява чрез отпускане на заеми срещу залог на държавни и други ценни книжа, скъпоценни метали и валута. Кредитирането се прави при искане от търговската банка при разлив в ликвидността. При непогасяване на дълга и съответно несправяне с ликвидната криза Централната банка има право да продаде заложеното обезпечение и ако продажната цена на залога е по-висока от вземанията ѝ, разликата се отнася по разплащателната сметка на търговската банка с цел тя да подобри ликвидността си. Обект на покупко-продажба на открития пазар са преди всичко държавните ценни книжа заради сравнително ниското им ниво на риск. Чрез тези операции директно се влияе на обема на банковите резерви от страна на Централната банка.

2) **Ресконтрови операции** – изразяват повторно сконтиране на менителници и ценни книжа от търговските банки в Централната банка. Това се прави в случаите, когато банките, които са последни кредитори по полиците, не са в състояние да чакат падежа с цел да си събират наличното плащане. Те ги продават (ресконтират) в ЦБ при нужда от ликвидни средства по цена равна на поличната сума, намалена с дисконтната (лихвата за времето от ресконтрирането до падежа плюс разносните по тези операции). По този начин ЦБ се превръща в последен кредитор по полиците. Ресконтрирането се извършва при поискване от страна на търговските банки, когато те имат нужда от ликвидност. ЦБ обаче поставя определени изисквания към обекта на ресконтрирането като тя е в правото си да откаже да приеме за ресконтриране предложените ѝ ефекти, без да обяснява причините за отказа си. Разликата с операциите на открития пазар е, че ресконтровите операции не са кредитни, т.е. при тях не се увеличава позицията “кредити” в пасива на баланса. С ресконтровите операции банките си набавят необходимия паричен капитал за посрещане на задълженията си към клиентите. Част от своята потребност от ликвидни ресурси банките биха могли да покрият като ресконтират при Централната банка сконтираните от тях записи на заповед и менителници. Така се реализира функцията на Централната банка като банка на банките. Ресконтрирането се осъществява при определени изисквания към обекта на ресконтриране от страна на БНБ. Тя може да откаже да приеме предоставените ѝ търговски полици или менителнични ефекти, без да обяснява причините за отказа си. За Централната банка сконтовите операции са механизъм за осъществяване на политиката на рефинансиране, която като елемент на паричната политика, определя подхода на Централната банка при рефинансиране дейността на търговските банки. За търговските банки сконтовите операции са средство за набавяне на паричен капитал с цел подобряване на ликвидността. БНБ може да ресконтрира менителници и записи

на заповед, изградени от търговски дружества /фирми/ и други лица, както и да сконтира търговски ценни книжа, издавани от банките, ако те отговарят на следните условия:

- имат номинал не по-малък от 100 000лв;
- имат остатъчен срок до падежа не по-малък от 5 работни дни и не по-дълъг от 90 дни;
- издадени са за обслужване на търговски сделки;
- носят подписите на поне две задължени лица с доказана платежоспособност;
- подчинени са на разпоредбите на българското право.

При ресконтрирането търговските банки представят на БНБ менителница, отговаряща на посочените по-горе условия за негоцентрируемост. Преди това те трябва да извършат прехвърляне на документа на БНБ чрез пълно джирос. При ресконтрирането на ефектите БНБ приспада дължимите лихви и другите разноси по операциите. Както при операциите на открития пазар, така и при ресконтовите операции, банките получават от БНБ парични ресурси с цел подобряване на временната си ликвидност. Разликата между тези два вида операции се изразява в това, че ресконтовите операции не са кредитни за търговските банки, т.е. получените парични средства не се оформят при тях като кредит в пасива на баланса, което от своя страна предизвиква увеличаване общо на актива и пасива с размера на сумата по заема. С получаването на паричния капитал на открития пазар в баланса на банките, счетоводно се записва предоставянето на кредита, а с получаването на кредити банките увеличават привлечения капитал, което намалява ликвидността им. При ресконтовите операции не се осъществява кредитиране, не се оформя кредит и не се увеличава делът на чуждия капитал в пасива на баланса. На падежа банката събира вземането си от първия длъжник по полицата - трасата /акцентанта/. Централната банка може да стигне до търговската банка при събиране на вземането си по полицата, ако при въведен регрес, всички длъжници преди нея са неплатежоспособни. При ресконтовите операции само се променя структурата на актива, увеличават се паричните средства и се намаляват вземанията, оформени с търговските полици. Основният резултат е подобряването на ликвидността на търговските банки. При ресконтовите операции БНБ всъщност индиректно кредитира първия длъжник по полицата. Пряко предоставя средствата на търговската банка, но косвено финансира трасата. Ресконтовите операции са покупка от Централната банка на дългови инструменти – полици, удостоверяващи дълг на едно лице към банката или към друго лице. Ресконтовите операции са ликвидни, ако полиците са качествени /финансови, стокови и кредитни/. Тези ефекти не само са ликвидни, но осигуряват и добра доходност на банките. При необходимост от ликвидни средства банките ги ресконтрират /продават, осребряват/ в БНБ преди настъпването на падежа им по цена, равна на поличната сума, но намалена с дисконта /лихвата за времето от ресконтрирането до падежа и разноските по ресконтрирането/. Към ресконтриране на полици банките пристъпват при ликвидна криза, когато не могат да чакат падежа за погасяване на дълга, за да си получат

вземането, т.е. те са последни кредитори по полиците и не могат да ги превърнат в парични сурогати /заместители/ чрез джиросването им.

3) **Кредити и реломбардни операции** – банките могат да бъдат кредитирани директно и индиректно, както от други банки, така и от предприятия и граждани. Банките получават кредити на открития пазар срещу ценни книжа – т.е. ломбардни кредити. Ломбардните кредити обаче, могат да бъдат предоставени и срещу други гаранции - валута, злато и други активи. Те могат да получат ликвидни средства и от организирани от БНБ търгове. В повечето случаи кредитирането се прави директно като банката кредитоискател сама получава кредита в парична форма. При индиректно кредитиране заемите пряко се предоставят на банковите клиенти на основата на дадени от нея гаранции. В този случай кредитиращата банка отпуска кредита в парична форма на клиента, но всъщност тя кредитира косвено гарантиращата банка, която поема задълженията да погаси кредита, ако това не направи на матуритета клиентът ѝ. От предприятия и граждани кредитирането става обикновено чрез покупка на елиминирани от банката облигации и други финансови инструменти. Освен ломбардните кредити, които са срещу залог на ценни книжа, банките имат възможността да ползват и бланкови кредити. Тази възможност се предоставя на първокласни банки с добра репутация, на които могат да се отпуснат и кредити без обезпечение. В повечето случаи обаче, получаваните кредити са срещу залог. Търговските банки получават ликвидни средства и на организирани от БНБ търгове за предоставяне на краткосрочни междубанкови депозити в левове. Банките, които предлагат депозити на търга, могат да ограничат кръга на банките, на които могат да се предоставят предлаганите от тях краткосрочни депозити. Те имат право да определят и максималния размер на предоставените средства на една банка. По този начин се прави опит да се създават условия за реална конкуренция между банките и реалния пазар на депозити. Срокът на предоставяне на получените чрез търга депозити е един месец. Те се прехвърлят за ползване на разплащателна сметка на съответната банка в БНБ с вальор датата на провеждането му. За целта се задължава депозитната сметка в БНБ на банката. Последната връща получените депозити заедно с лихвите, като предварително ги превеждат в разплащателните си сметки в БНБ. БНБ служебно задължава разплащателната /текущата/ сметка на получателя на депозита и заверява съответната сметка на банката, предоставила средствата.

4) **Чрез емитиране на собствени акции и облигации.** Банките си набавят собствен паричен капитал при елиминирането на акции и привлечен чрез елиминирането на облигации. Увеличаването на собствения капитал на банките може да се извършва чрез рефинансиране /капитализиране/ на част от дохода /печалбата/. При елиминирането на собствени облигации и депозитни сертификати банките увеличават привлечения си капитал. Това те правят, когато имат необходимост от значителен по обем и за дълъг период от време капитал, обикновено при нужда да се предоставят дългосрочни, силнорискови, но рентабилни кредити. Дългосрочните ипотечни кредити много често се съпровождат от емисия на облигации. Ипотеката на недвижимо имущество е

гаранция на облигационния заем, от една страна и на ипотечния кредит, от друга страна. Елиминирането на собствени акции и облигации и на други финансови инструменти от банките представлява процес на капиталово снабдяване на банките, т.е. то изразява извършването на чисто пасивни банкови операции. Чрез тези операции банките удовлетворяват потребностите си от ликвидни средства. Банките емитират собствени акции само при съзнаването си и при разширяване на тяхната дейност. При емитирането на собствени облигации, в т.ч. и на депозитни сертификати, те увеличават привлечения си капитал.

5) "Създаване" на пари от търговските банки при кредитирането. **Депозитна емисия.** Депозитната емисия е съществен метод за регулиране размера на банковите пасиви и за набавянето на ликвидни средства. Тя се изразява в "създаването" на пари от ТБ чрез кредитирането на основата на безналичните разплащания и увеличаването по този начин на депозитите, създаващо възможност за разширяване на активните им операции. Депозитите като основен пасив на банките постоянно се променят. Има четири начина за мобилизиране на депозити от банките:

- от други банки при безкасови разплащания. Когато банките увеличават депозитите си при увеличаване на безкасови разплащания по между си, общият размер на депозитите в банковата система не се променя. В случая депозитите от една банка се прехвърлят в друга. При клиринговите разплащания между банките депозитите и резервите от една банка се прехвърлят в друга:

- чрез внасяне на налични пари от клиентите. При внасянето на нови, налични пари в дадена банка се увеличават не само резервите и депозитите в съответната банка, но и в банковата система като цяло. Тази операция не влияе върху размера на резервите и депозитите в другите банки.

- при предоставяне на кредити. При предоставянето на кредити банките могат да си увеличат депозитите, в този случай те увеличават както активите си в перо "кредити", изразяваща отпускането на кредити на техните клиенти, така и пасивите, перо "депозити". Прехвърлянето на заема по разплащателната сметка на кредитоискателя предизвиква увеличаване на депозитите и в кредитиращата банка и в банковата система като цяло.

- при операциите на открития пазар свързани с покупко-продажбата на ДЦК и рефинансирането на ТБ от ЦБ. Всяка търговска банка може да си набави нови депозити и чрез операциите на открития пазар, осъществявани от Централната банка. При покупката и продажбата на ДЦК от и на населението БНБ постига два резултата - увеличава едновременно и депозитите и резервите в банковата система.

В) **Активно-пасивен метод** – предполага балансионно използване на предните два метода с цел постигане на оптимално съотношение между ликвидност, лихвено-рискова обремененост и рентабилност. Използването на този метод се изразява в: прилагане на активния метод при очаквани и прогнозирани нужди от ликвидни средства и прилагане на пасивния метод при всички непредвидени нужди от ликвидни средства. Методът се базира на компромисния избор между двете предишни стратегии. Част от необходимата

ликвидност се осигурява чрез поддържане на ликвидни активи, а останалата част се получава чрез финансиране на банката на финансовия пазар. Чрез този метод се намаляват разходите за поддържане на високоликвидни активи и се намалява наполовина рискът, свързан с необходимостта от заемане на ликвидност. Възможностите за осигуряване на парични средства в случай на недостиг от ликвидност са:

- от междубанковия пазар;
- от текущата сметка в Централната банка;
- чрез продажбата на активи;
- чрез рефинансиране от Централната банка;
- чрез репо операции.

Възможностите за влягане на средства, в случай че банката има излишък са:

- на междубанковия пазар;
- чрез операции обратно репо и outright /операции със срок по-дълъг от спот/.

Г) Метод вътрешни лимити на ликвидността – съгласно банковия надзор банките трябва да притежават вътрешна система от лимити, ограничаващи поемането на ликвиден риск. Лимитите трябва да бъдат свързани със стратегическите цели на банката. Тези лимити са:

- за разминаването на активите и пасивите в отделните времеви интервали;
- за високоликвидните активи, осигуряващи постоянна способност за регулиране на платежните задължения /наличност на средства по сметка в Централната банка/;

- за големите депозити, които предотвратяват прекалената зависимост на банката от малко на брой големи депозити и осигуряват диверсификация на депозитите;

- за вложенията, правени в други банки, определяни като абсолютна сума или спрямо балансовата сума като при определяне на този показател трябва да се оценяват големината на банката, правният ѝ статут, регулацията ѝ и позицията ѝ на пазара.

- за вложенията, приемани от други банки, определяни като абсолютна сума или спрямо балансовата сума, които трябва да предотвратят прекалената зависимост от чужди източници на финансиране;

- за всички задбалансови позиции, дори за такива, които могат да създадат необходимост от незабавна реализация на необезпечените задължения;

- В зависимост от спецификата на дадена банка и дейността ѝ и степента на активност на финансовите пазари подборът от лимити може да бъде модифициран.

Д) Метод секюритизация на вземанията по кредити - нов метод, дава възможност за превръщане на вземанията по кредити в ценни книжа. Преобразуването на определен фонд на отпуснати кредити в ценни книжа и тяхната продажба представлява форма на пренасяне на кредитния риск върху инвеститорите. Благодарение на тази операция банката може да получи допълнителни ползи: размразяване на капитал преди договорения срок,

осигуряване на ликвидност за кредитиране и ускоряване на обръщението на капитала.

Е) Аварийни планове за поддържане на ликвидността – задействат се, когато нормалните методи се оказват неефективни. Те могат да бъдат:

- възможност за финансова подкрепа от акционерите на банката;
- резервни източници за финансиране, ако липсва достъп до финансови пазари, свързани главно с договаряне на споразумения с други банки за финансово подпомагане;
- създаване на развита структура на активите и пасивите и извършване на ефективна продажба на ликвидни активи;
- възможности за аварийно получаване на средства в рамките на рефинансиращи операции с ЦБ;
- административно–организационни действия, предприемани при криза с ликвидността.

Банковата ликвидност зависи от множество фактори, но основните са три:

- 1) обект, състав и структура на пасивите;
- 2) състав и структура на активите;
- 3) състоянието на дисбаланса на банковите активи и пасиви с променливи лихвени проценти и тенденциите на изменение на лихвените проценти.

Състоянието на дисбаланса на една банка дава представа за съотношението между активите и пасивите с променливи лихвени проценти. Активите и пасивите на банките могат да бъдат с постоянни /фиксиранни/ или с променливи лихвени проценти. Дисбаланса може да бъде положителен, отрицателен и нулев. *Положителен* е, когато балансовата стойност на активите с променливи лихвени проценти е по-голяма от балансовата стойност на пасивите с променливи лихвени проценти /напр. 100 ед. А : 80 ед. П/. *Отрицателен* дисбаланс имаме в обратната ситуация /напр. 70 ед. А : 100 ед. П/. *Нулевият* дисбаланс се прави от малките банки, защото той е най-малко рисков /напр. 100 ед. А : 100 ед. П/. Големите банки изискват по-висока доходност и прибягват до един от първите два вида. Дали да е положителен или отрицателен зависи от тенденциите на изменение на лихвените проценти. Положителния дисбаланс се прави при растеж на лихвените проценти във времето, защото носи по-големи доходи. Отрицателният дисбаланс се прави, когато се очаква намаление на лихвените проценти в бъдеще. Банките правят положителни и отрицателни дисбаланси, но когато прогнозите не се сбъдват, се правят форуърдни, фючърсни и суап операции и опции. Чрез тези операции се намалява лихвеният риск.

Планиране на ликвидността на банките при съвременната обстановка в банковия сектор, за да посрещнат потребностите си от ликвидност банките разчитат както на активите, така и на пасивите си. Наличните източници на средства се съпоставят с прогнозираните потребности от комисия на банката по управление на активите и пасивите. Планирането на ликвидността цели банката да разполага с достатъчно касови наличности, за да успява да покрие както очакванията, така и неочакваните отливи на депозит. Планирането в практиката се осъществява на два етапа. Първият е свързан с управлението на банковата

позиция по задължителните резерви в рамките на двуседмичен период. На втория етап се правят прогнози на нетните потребности от ресурси като се съпоставят очакваните отливи на депозити с известните предварителни постъпления и се добавят потенциални неочаквани загуби на депозити. На този етап плановият хоризонт обхваща най-малко едномесечни интервали до следващата година. Основната задача при планирането на банковите резерви е да бъде удовлетворен задължителният минимум на възможно най-ниска цена. При сегашните изисквания за задължителните резерви банките държат минимален обем депозити в БНБ, чиито размер се определя като част от непогасените пасиви на банката след погасяване на касовата наличност. Банката не е длъжна да спазва минимума ежедневно, а да спазва някакво средно минимално равнище в рамките на двуседмични периоди. Планирането на ликвидността предполага прогнозиране на наличните резерви в рамките на двуседмичния период и инвестиране на евентуални излишни салда при наличната за момента доходност или заемане на допълнителни резерви на пазара или репоспоразумения за покриване на евентуалните дефицити. Съществуват редица фактори, които влияят върху увеличаването или намаляването на резервите:

1. Фактори за намаляване на резервите:

- фактори, на които не може да се влияе
 - недостиг по местния клиринг;
 - изискуемост на държавни данъци и заеми;
 - начислен превод;
 - падежи на депозитни сертификати и евро долари без подновяване.
- фактори, на които може да се влияе
 - покупки на ценни книжа;
 - покупка на ценни книжа по репоспоразумения;
 - получена пратка банкноти и монети от БНБ
 - плащания по заеми от БНБ;
 - пласмент на ресурси от БНБ.

2. Фактори за увеличаване на резервите

- фактори, на които не може да се влияе
 - позиции с отложена наличност;
 - справка от предходния ден за непосредствената касова наличност;
 - превишение по местния клиринг;
 - депозити на Министерство на финансите;
- фактори, на които може да се влияе
 - продажби на ценни книжа;
 - продажби на ценни книжа по репоспоразумения;
 - експедиция на банкноти и монети до БНБ;
 - заеми от БНБ;
 - лихвени плащания по ценни книжа;
 - закупен ресурс от Централната банка;
 - нови депозитни сертификати и еврадоларови емисии.

Ръководството на кредитната институция може да осъществява поне частичен контрол върху онези фактори, които предлагат свобода на преценка, но останалите са практически неконтролируеми.

Най-важните фактори, които не се поддават на контрол, са свързани с инкасирането на чекове и излизащите на падеж депозити. В повечето случаи банката получава информация по клиринговите положителни или отрицателни салда веднъж или два пъти дневно. Банка, която не е очаквала изтеглянето на голяма сума, може да бъде принудена да търси ресурс по спешност като заема високи лихвени проценти. Позициите, по които ръководството има известна свобода на избор, биват използвани за коригиране на резервите, когато това е необходимо. За да се сдобие с необходимите й за попълване средства, банката може да заеме на междубанковия пазар или направо от БНБ. Алтернативата е да продаде ценни книжа. Излишните резерви биват обикновено инвестирани краткосрочно в репоспорузумения или на междубанковия пазар при текущите проценти.

Планирането на ликвидността за по-дълги периоди предполага прогнозиране обемите на заеми, минус изменението на разплащателните сметки; нето задължителните резерви е равно на прогнозирания обем източници или постъпления на средства. Ликвидното несъответствие на банката за определен период е равно на прогнозирания обем разходвани средства минус прогнозирания обем привлечени средства за периода. Ако несъответствието е с положителна стойност, банката прогнозира недостиг на ресурс и обратно – отрицателното ликвидно несъответствие предполага излишък от средства, свободни за инвестиране.

Информацията за ликвидното несъответствие е полезна при определянето на желаните характеристики на инвестициите и заелите от гледна точка на паричния поток, както и при договарянето на финансиране за непредвидени случаи. Ако банката очаква нетни плащания за периода от 91-я ден до една година след това, тя може да побере инвестиционните си ценни книжа, така че техните падежи да настъпват някъде по време на този интервал, което би намалило ликвидния риск. Банката може да наблегне също върху обичайния маркетинг, разчитайки да привлече нови депозити по това време. Най-малкото, което следва да бъде направено е да бъде договорено извънредно финансиране на нетните плащания чрез кредитна линия от банката кореспондент и определяне на ценните книжа или заеми, които могат да бъдат продадени при необходимост.

Използвана литература:

1. Александрова, М. (2000) Финанси - теория и практика. С., УНС.
2. Динев, Д. (1992) Финанси на съвременната фирма. С., ДДС.
3. Динев, М. (2000) Обща теория на счетоводството. С., Тракия - М.
4. Джонсън, Фр. (1996) Банков мениджмънт. Варна, Princers.
5. Заводска, Ж.З. (2014) Банково дело. С., УИС.